

zõt dicséri, hogy az adatok korrekt bemutatása az olvasót továbbgondolkodásra készíti, és esetenként újabb vagy a leírttól eltérő megállapításokhoz juttatja. A táblázatok, grafikonok és az ezeket magyarázó bekezdések sajnos — ezt a veszélyt nehéz elkerülnie egy nagy empirikus kutatásokat összegző írásnak — gyakran nehezen olvashatóvá teszik a könyvet. A nehézségen a gondos tagolás, a kérdőív vagy kérdőívek logikáját követő szerkezet nem sokat segít.

Végezetül még egy kérdésre térek ki. A könyv több, időben egymástól távol eső kérdőíves vizsgálat eredményeit összegezi. A figyelmes olvasót a táblázatok vagy a magyarázó szöveg meggyőzi arról, hogy a vizsgált kérdések többségénél nincsen jelentősége a két felvétel között eltelt időszaknak. (De például az értelmiségi foglalkozások presztízsének változása mint magyarázó elv, föltétlenül megkövetelte volna a megfigyelt jelenség időbeni elhelyezését.) Az olvasást és a megértést megkönnyítette volna, ha egy rövid bevezető fejezet kitért volna az elemzés ilyen módszertani kérdéseire. Az olvasó zavarát fokozza az irodalomjegyzék: a lezárás dátumát ugyan 1982-ben jelöli meg, a tételek túlnyomó többsége a hetvenes évek elejéről, az egész kutatás megalapozásának idejéből származik, a nyolcvanas évek vonatkozó szakirodalmát kis számú részben inkább forrás-, mint tanulmányértékű tétel képviseli. Ezt a bibliográfiát jobb lett volna nem közölni.

A könyvet — egyetértve a szerkesztővel — bizonyára haszonnal forgatják majd a téma más kutatói, a felsőoktatás tanárai, diákjai, mellettük remélhetőleg középiskolai tanárok is.

Forray R. Katalin

FALUS IVÁN: A MIKROTANÍTÁS ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI KÉRDÉSEI

Budapest, 1986. Pedagógiai közlemények sorozat. Tankönyvkiadó. 156 oldal

Akik a hetvenes évek elejétől figyelemmel kísérik Falus Iván kutatási tevékenységét, írásait, már várták ennek az összefoglaló munkának a megjelenését. A szerző ugyanis már 1972-ben megfogalmazta a pedagógusképzésnek azt a fogyatékoságát, hogy az ismeretnyújtás mellett nem kap megfelelő hangsúlyt a tanítási tevékenységhez szükséges készségek és képességek fejlesztése. Már ekkor felvázolta a pedagógiai készségek és képességek fejlesztését szolgáló kutatások lehetséges irányait, köztük a mikrotanítások alkal-

mazását is. Azóta folyamatosan tájékoztatja az érdeklődőket a külföldi kutatások eredményeiről és saját kutatásainak részeredményeiről, bizonyítván ezzel témaszeretetét, a pedagógusképzés iránti felelősségérzetét. Ezek az előzmények érlelték önálló köteté a szerző igen gazdag szakirodalmon alapuló elméleti és empirikus, tényfeltáró kutatásait.

A téma időszerűségét bizonyítja, hogy a mikrotanításra irányuló kutatásokban még sok az elméleti bizonytalanság, a gyakorlati alkalmazás pedig sokszor megalapozatlan, csak egy-egy tartalmi jegyet kiragadó próbálkozás.

Falus munkája két fő fejezetre oszlik: I. Nemzetközi tapasztalatok. II. Mikrotanítás Magyarországon. Már ez is jelzi a szerzőnek azt a szándékát, hogy a problémátörténeti adatok elemzése, a külföldi megoldási módok ismeretése, összehasonlítása mellett a hazai eredményekre, sajátosságokra irányítja az olvasó figyelmét.

Az első rész bevezetéseként ismerteti a mikrotanítás elméleti és gyakorlati feltételeit, meghatározza a mikrotanítás fogalmát, s megfogalmazza azokat a kérdéseket, amelyekre a kutatások irányultak. E kérdések alapján vizsgálja a továbbiakban a pedagógiai készségek, a készséget szemléltető modell, a mikroóra, a visszacsatolás és a hatékonyság problémáit.

A pedagógiai készség fogalmának, jellegének tisztázásakor helyesen hangsúlyozza, hogy itt nem a magyar pedagógiai terminológiában használatos készségről van szó (amelynek jelentésköre egyébként a hazai szakirodalomban sem egyértelmű), hanem az ismeretek és a gyakorlati tevékenység szintéziséről, mely az alkalmazás különböző szintjén nem nélkülözi a tudatosságot. Ilyen értelmezés mellett, a nemzetközi szakirodalom és saját kutatásai alapján jut el a szerző a pedagógiai tevékenység differenciált, kétdimenziós modelljéhez, melyben egyaránt fontos szerepet kapnak a tevékenység szakaszai (tervezés, tanítás-nevelés, értékelés) és a tevékenység jellege (elemzés, döntés, végrehajtás). Ez a tartalmi bővülés újabb kutatási területeket is kínál, hiszen a tanítás-nevelés (interaktív szakasz) mellett a tervező és értékelőkészség elemei még kidolgozatlanok, hasonlóan a végrehajtást megelőző elemző és döntéshozatali elemek.

Jól érzékelteti azt a folyamatot, ahogyan változott, fejlődött a modell szerepe a mikrogyakorlatok előkészítésében, kiemelve annak kapcsolatteremtő funkcióját az elmélet és gyakorlat között.

A mikroóra tervezési és végrehajtási szakaszainak tárgyalása során bemutatja a külföldi kutatások eredményeként kialakult megoldási módokat. Itt is kiderül, az idézett irodalom mennyisége is jelzi, hogy a tervezési gyakorlatok még nem kapnak jelentőségüknek megfelelő hangsúlyt a mikrotanítás folyamatában.

Érthető módon alaposan elemzi a visszacsatolás és az önkonfrontáció hatását. A visszacsatolás forrásai közül különleges figyelmet fordít a vezető tanár szerepének, a hang- és videofelvétel és a megfigyelési eszközök (értékelő lapok) alkalmazásának bemutatására. A csoporttársak és a tanulók visszajelzéseinek hatását csak egy-két kutatási eredmény ismertetésével jelzi.

A mikrotanítás hatékonyságát vizsgáló kutatások bemutatása után mértéktartó következtetésre jut: "a mikrotanítások segítségével a különböző tanítási készségek kialakítható, a tanár értékelő és önértékelő tevékenysége, a tanárjelöltek nyitottsága fejleszthető, a módszert a hallgatók személyiségvonásaiktól függetlenül szívesen fogadják". Ugyanakkor joggal állapítja meg, hogy néhány kutatás esetében a megfogalmazható következtetések érvényességi köre bizonytalan.

Figyelemre méltó az első rész befejező gondolata, melyben a mikrotanítás helyét igyekszik megtalálni a pedagógusképzés rendszerében. A szerző rendszerszemléletű gondolkodását bizonyítja, hogy a mikrotanítás helyét nem az elszigetelt önálló kurzusokban keresi, hanem, az átfogóbb gyakorlatrendszeret jelentő minitanfolyamokban, majd az egész képzés szemléletmódját átalakítva a tevékenységközpontú tanárképzési programokban.

A kötet második részét a mikrotanítás hazai alkalmazására irányuló kutatások ismertetésével vezeti be a szerző. Ezt követően külön mutatja be a tanítóképzésben és a tanárképzésben végzett kísérleteket. Ez utóbbi nagyobb mintán és sokoldalú, bonyolultabb kutatási módszerek alkalmazásával folyt. A tanítójelöltek fejlődését jól bizonyítják a mennyiségi mutatók. Mégis szívesen látnánk azt is, hogy a harmadik félévben végzett mikrogyakorlatok hogyan hatottak a további félévekben az egészórás tanításokra. A jól begyakorolt készségek birtokában ugyanis feltételezhető, hogy a tanító jobban tud koncentrálni más tartalmi feladat megoldására. Vagy a hagyományos képzési rendszerbe történő "visszatérés" fokozatosan csökkenti a mikrotanításokkal megszerzett előnyöket?

A tanárképzésben folyt kutatás megkísérli feltárni a mikrotanítás egyes elemeinek a hatását is. A vizsgálat megszervezése igen körültekintő. Az eredmények értelmezése korrekt és mértéktartó. Nem erőlteti a hipotézisek igazolását. Az öt hipotézisből egyet elvet, egyet pedig sem elvetni, sem igazolni nem tud, újabb vizsgálatok szükségességét fogalmazza meg. Figyelemre méltó az a kutatási eredmény, hogy a többszöri mikrotanítás hatására a gyengébben tanítók javulása nagyobb mértékű.

Nem véletlen, hogy a szerző a mikrotanítás alkalmazásának perspektíváit keresve visszatekint a programozott oktatás fejlődésére, hiszen ezen a terü-

leten is jelentős kutatásokat végzett. Az összehasonlítás több szempontból jogos. A programozott oktatás is sokáig kereste funkcióját, miként ezt teszi a mikrotanítás is. Ez az összefoglaló munka is bizonyítja, hogy a tudatosan tervezett és szervezett készség- és képességfejlesztő mikrotanítások képesek megtermékenyíteni a hagyományos képzést már szemléletmódjokkal is, hasonlóan a programozott oktatáshoz. A szerző megfogalmazása szerint "a mikrotanítás a híd szerepét tölti be az elméleti ismeretek megszerzése és az iskolai környezetben folyó gyakorló tanítás között". Ez önmagában sem kevés. Ezen túlmenően azonban megalapozója lehet a gyakorlatra orientált, integrált pedagógiai képzésnek.

A mellékletek jól illusztrálják a kutatások egyes mozzanatait és eredményeit.

A kötet egészére jellemző a világos, fegyelmezett gondolatmenet. A lényeges gondolatok kiemelése mellett a fejezetek végén jó pedagógus módjára összegez, összefoglal a szerző.

A könyv jelentősége abban foglalható össze, hogy egy kialakulóban lévő, folyamatosan változó pedagógiai törekvésről először kap összegzést és értékelést az olvasó. Tanulmányozása nem csupán a pedagógusképzésben és továbbképzésben működő szakembereknek hasznos, hanem minden pedagógusnak, aki szemléletmódját korszerűsíteni, önismeretét, pedagógiai készségeit és képességeit fejleszteni akarja.

Günczy Ákos

NEVELHETŐSÉG ÉS ÁLTALÁNOS ISKOLA

Szerkesztette Illyés Sándor. Budapest, Oktatókutató Intézet

I. ESZKÖZÖK ÉS MÓDSZEREK. 1984. 363 oldal

II. ELMÉLETEK ÉS VITÁK. 1985. 472 oldal

III. A ZALAI ISKOLÁK — A NEVELHETŐSÉG VÉLELMÉZÉSE. 1986. 336 oldal

A háromkötetes OKI-kiadvány a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolán Illyés Sándor vezetésével működő kutatócsoport "Művelődési hátrány halmozódása" című interdiszciplináris kutatásának eredményeiről ad számot. A teljes beszámolót négy-öt kötetre tervezik, ebből készült el és jelent meg három.